

ВІННИК

Іван Юлійович
ivinnyk03@gmail.com

УДК 342.51

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ З ВІДСІЧІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

студент, Київський
національний
університет імені Тараса
Шевченка, Інститут
післядипломної освіти

ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS OF ACTIVITIES IN THE FIELD OF AGROBIOLOGY IN UKRAINE: IMPROVEMENT OF THE SITUATION AND PROBLEMS OF LEGAL REGULATION

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.4\(3\).2](https://doi.org/10.37634/efp.2020.4(3).2)*VINNYK Ivan Yuliiovich – student, Institute of Postgraduate Education of Kyiv National University after Taras Shevchenko*

Статтю присвячено питанню правового регулювання діяльності з відсічі збройної агресії проти України. В основу дослідження було покладено Конституцію України, Закон України «Про оборону України», інші нормативно-правові акти які визначають підстави, порядок відсічі збройної агресії, у т.ч. стосуються компетенції повноважних суб'єктів у зазначеній сфері. Висловлено позицію про необхідність у вдосконаленні правових механізмів прийняття рішень про загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також про оголошення стану війни у разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну включно із встановленням особливої (скороченої) процедури усунення Президента України з поста, у випадку його бездіяльності щодо відсічі військової агресії, а також встановлення кримінальної відповідальності за вказані дії.

* * *

Статья посвящена вопросу правового регулирования деятельности по отражению вооруженной агрессии против Украины. В основу исследования был положен Конституцию Украины, Закон Украины «Об обороне Украины», другие нормативно-правовые акты определяющие основания, порядок отпора вооруженной агрессии, в т.ч. к компетенции полномочных субъектов в указанной сфере. Высказана позиция о необходимости в совершенствовании механизмов принятия решений о всеобщей или частичной мобилизации, введения военного положения в Украине или отдельных ее местностях, применения Вооруженных Сил Украины, других военных формирований, образованных в соответствии с законами Украины, а также об объявлении состояния войны в случае вооруженной агрессии против Украины или угрозы нападения на Украину включая установлением особого (сокращенной) процедуры устранения Президента Украины с поста в случае его бездействия по отражению военной агрессии, а также установление уголовной ответственности за указанные действия.

* * *

Introduction. The article is devoted to question of legal regulation of activities for repulse to armed aggression against Ukraine. In general the study was carried out through the prism of the armed aggression of Russian Federation, which began on February 20, 2014 in Ukraine and continues to this day. The study of the raised question was based on the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On Defense of Ukraine" and other regulations that determine the grounds, the procedure for repel the armed aggression, and which concern the competence of the authorized subjects in the specified sphere. The position on the presence of a number of shortcomings in the legislation that regulates question of repel the armed aggression against Ukraine is expressed.

The purpose of the paper is to study the evolution of Ukrainian legislation, which served as a tool to repel the armed aggression of the Russian Federation, to carry out the analysis of key regulations that regulate the repulse the armed aggression against Ukraine, and based on the analysis to identify the main shortcomings of this legal regulation, which, in turn, may negatively affect the effective repulse the armed aggression against Ukraine.

Results. It is determined that at the initial step of the armed aggression of the Russian Federation the President of Ukraine did not take all the necessary actions, which arised from his duties, and, in particular, related to its effective repulse. The main reasons that served such inaction are identified. The main shortcomings of the legal regulation of the fight against armed aggression are singled out, concerning the procedure for the President to make decision on mobilization, imposition of martial law, use of the Armed Forces of Ukraine, other military formations, declaration of war, and approval by the Verkhovna Rada.

Conclusion. The position is expressed on the need to improve the legal mechanisms for making decisions on general or partial mobilization, the imposition of martial law in Ukraine or its localities, the use of the Armed Forces of Ukraine, other military formations formed according to laws of Ukraine, and on declaration of war in case of armed aggression against Ukraine or the threat of attack on Ukraine, including the establishment of a special (abbreviated) procedure for the removal of the President of Ukraine from office, in case of his inaction to repel troops aggression, as well as the establishment of criminal liability for these actions.

Ключові слова: відсіч збройній агресії, анексія Криму, окупація українських територій, воєнний стан

Ключевые слова: отпор вооруженной агрессии, аннексия Крыма, оккупация украинских территорий, военное положение

Keywords: repression of armed aggression, annexation of Crimea, occupation of Ukrainian territories, martial law

ВСТУП

Збройна агресія Російської Федерації проти України офіційно знайшла свій початок 20 лютого 2014 р. Саме в цей день були зафіксовані перші випадки порушення Збройними Силами Російської Федерації порядку перетину державного кордону України в районі Керченської протоки та використання нею своїх військових формувань, дислокованих у Криму для блокування українських військових частин. Зухвала та підступна поведінка вищого керівництва Російської Федерації, у т.ч. поведінка особового складу окремих російських збройних формувань, що на початковій стадії агресії діяв без розпізнавальних знаків, виступила кінцем тих дружніх відносин, про які нас роками запевняла ця сусідня держава.

Варто зазначити, що події які відбувались на суверенній українській території стали несподіваними не лише для нашої держави, а й для всієї міжнародної спільноти. За оцінками української влади ні армія, ні фінансовий сектор не були готові до надання ефективної відсічі агресору. Ситуацію також ускладнювала загроза повномасштабного сухопутного вторгнення, яке планувала здійснити Російська Федерація у випадку спроби відновлення Україною конституційного ладу на території Автономної Республіки Крим.

Комплекс обов'язків, які поклалися на Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України та, зокрема, низка заходів, яких він мав вжити ще на першій стадії збройної агресії Російської Федерації проти України, – фактично не було виконано у повному обсязі з огляду на стан Збройних Сил України, а також на воєнно-політичну обстановку у світі та політичну обстановку в державі.

Зі свого боку це виступає передумовою для дослідження питання про діяльність з відсічі збройної агресії проти України, з погляду його правового регулювання, включно з виокремленням проблемних аспектів.

Окремі проблеми, що стосуються відсічі збройної агресії частково були розкриті в працях В.А. Василенка, В.О. Косевцова, О.М. Мельника та ін. Водночас вказане питання комплексно не розглядалось у науковому середовищі, що зі свого боку слугує поштовхом науковцям для його більш детального вивчення та вдосконалення механізмів правового регулювання діяльності з відсічі збройної агресії проти України.

МЕТА роботи – дослідити еволюцію українського законодавства, яке було інструментом для відсічі збройної агресії Російської Федерації; здійснити аналіз ключових нормативно-правових актів, які визначають підстави, порядок вжиття необхідних заходів для відсічі агресії, в т.ч. стосуються компетенції повноважних суб'єктів у зазначеній сфері; на основі проведеного аналізу виокремити основні недоліки досліджуваного правового регулювання, які зі свого боку можуть у майбутньому негативно впливати на забезпечення ефективної відсічі збройної агресії проти України.

У ході дослідження було використано методи порівняльного аналізу, синтезу, узагальнення, деталізації тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Законом України «Про оборону України» визначено, що збройна агресія проти України або загроза нападу на Україну є підставою для прийняття рішення про загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України [1].

Розпочаті у лютому 2014 р. силові дії Російської Федерації на території Криму та продовжені у Донецькій та Луганських областях варто однозначно кваліфікувати як акти збройної агресії. Це зокрема впливає із Закону України «Про оборону України» [1] та Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії». Положеннями вказаної Резолюції також визначено, що для кваліфікації як акту агресії збройного нападу, який першою вчинила одна держава проти іншої, юридично не має значення, була війна формально оголошена чи ні. Факт першості застосування збройних сил однієї держави проти іншої є найсуттєвішою первинною ознакою агресії [2].

Безпосереднє встановлення факту збройної агресії належить до компетенції конституційних, політичних органів (суб'єктів) Верховної України, Президента України, які наділені дискреційними повноваженнями у відповідних сферах.

Згадуючи хронологію правової оцінки злочинних дій Російської Федерації, варто зазначити, що на законодавчому рівні перші згадки про її причетність до тимчасової окупації, анексії українських територій та інших актів агресії, знайшли своє місце в Декларації «Про боротьбу за звільнення України» [3], у Законі України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [4].

У подальшому правова позиція України в питанні збройної агресії Російської Федерації була детально окреслена у Зверненні Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором [5], Заяві Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків» [6], Воєнній доктрині України [7] та ін.

Протягом шести років збройної агресії наша держава застосовувала різні формати для введення бойових дій. Водночас збройний опір російській агресії Україна фактично розпочала лише у другій її фазі – у квітні 2014 р.

Так, зокрема комплекс військових та спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур з широким використанням Збройних сил України вперше було розпочато на підставі Указу в.о. Президента України № 405/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання

терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України" від 14 квітня 2014 р. [8]. Українська влада кваліфікувала свої дії як антитерористичну операцію, правовою підставою проведення якої став Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. Ключовою особливістю вказаного акту виступило положення, згідно з яким до виконання широкомасштабних, складних антитерористичних операцій могли бути залучені та використані сили та засоби Збройних Сил України, інших військових формувань, Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції, Державної служби з надзвичайних ситуацій [9]. За таких умов керівник Антитерористичного центру фактично вів в країні війну, перейнявши дану функцію в Начальника Генерального штабу Збройних Сил України.

По суті такий крок був гібридним підходом до боротьби з існуючою у країні агресією, а сам Закон не виконував повною мірою завдань, для яких він був застосований.

Згодом Верховною Радою було прийнято Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018, який встановив перехід повноважень з керування військовими і правоохоронними підрозділами від Служби безпеки України під час проведення антитерористичної операції до Генерального штабу, який на той час був органом управління Збройними Силами України; запровадив поняття «райони бойових дій» і «зони безпеки». Крім того, вказаний Закон значно розширив права військовослужбовців: можливість застосовування у разі крайньої необхідності зброї та спеціальних засобів до осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення; можливість перевірки у громадян і посадових осіб документів, що посвідчують особу, а в разі відсутності документів – надається можливість їх затримання для встановлення особи; здійснення особистого огляду громадян, у т.ч. огляд їх речей, транспортних засобів та речей, які ними перевозяться; тимчасове обмеження або заборона руху транспортних засобів і пішоходів на вулицях та дорогах та ін. [10].

Однак важливо розуміти, що законодавство не передбачає можливість відступу Президентом як Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України від положень ст. 4 Закону України «Про оборону України» [1], а також п.п. 1, 17, 19-20 ст. 106 Конституції України [11]. Відповідно дотримання вимог вказаних норм слід вважати його беззаперечним обов'язком.

Значення рішень Глави держави, які стосуються мобілізації, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, оголошення стану війни та які спрямовані на ефективну відсіч збройній агресії полягає, найсамперед, у можливості використовувати весь потенціал держави та її інститутів для ефективного захисту країни.

Так, наприклад, запровадження правового режиму воєнного стану, як складової особливого періоду, передбачає можливість повномасштабного застосування Збройних сил України, запровадження спеці-

ального порядку взаємодії між військовим командуванням та органами виконавчої влади й місцевого самоврядування, переведення економіки на воєнні рейки, використання для потреб армії та фронту всіх ресурсів держави, а у разі необхідності – юридичних та фізичних осіб, запровадження певних обмежень, що забезпечували б громадський порядок та безпеку громадян й запобігали діяльності, яка шкодить воєнним зусиллям держави та деморалізує суспільство тощо [12].

Пояснюючи реальні причини невиконання вимог ст. 4 Закону України «Про оборону України» [1], зокрема, стосовно запровадження правового режиму воєнного стану в умовах існуючої збройної агресії проти України, представники влади насамперед вказували на потребу в проведенні позачергових виборів Президента України (2014 р.) та парламенту, які об'єктивно не могли бути призначені у зазначених умовах. Серед інших причин, про які зазначив п'ятий Президент України П. Порошенко [13], також варто виокремити обґрунтовані ризики зупинення операцій з кредитування України міжнародними фінансовими інституціями, неотримання військово-технічної допомоги з-за кордону. Крім того, правовий режим воєнного стану вимагає чітко окреслити противника, проти якого держава веде бойові дії. У тій ситуації, в якій перебувала Україна, ними могли б виступити або так звані самопроголошені «ДНР» та «ЛНР», що свідчило б про їх офіційне визнання, або Російська Федерація, що у подальшому надало б їй можливість залучитись підтримкою інших держав.

Проте станом на сьогодні Україна має бути готова до того, що у випадку повномасштабних військових дій з боку Російської Федерації або будь-якого іншого агресора, їй потрібно буде мобілізувати та використати увесь свій сукупний воєнний, економічний, соціальний та морально-політичний потенціал для надання вказаним діям адекватної відповіді.

Водночас те правове регулювання, яким визначено порядок прийняття повноважними суб'єктами рішень про відсіч збройній агресії, у т.ч. їх втілення у життя, викликає важливі зауваження.

Найперше варто звернути увагу на положення Закону України «Про регламент Верховної Ради України» у частині, що стосується окресленого питання. Вказаний нормативний акт чітко визначає, що у випадку прийняття Главою держави рішень про мобілізацію, введення воєнного стану, застосування військ або оголошення стану війни він зобов'язаний звернутись до Верховної Ради України для затвердження цих рішень та подати відповідні проекти законів. До того ж Регламент навіть передбачає можливість розгляду народними депутатами питання про затвердження згаданих рішень протягом 2 днів з моменту їх надходження разом зі зверненням Президента до Верховної Ради України та надання їх народним депутатам включно з проектом відповідного закону [14].

Такий підхід до оборони суверенних територій не є цілком ґрунтовним. У разі відсутності у парламенту на те так званої «політичної волі», блокування його роботи або тривалого розгляду вищезгаданих питань в Україні виникатиме чимала загроза для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності.

Безумовно, такий можливий розвиток подій не має слугувати виправданням бездіяльності інших посадових осіб. Так, зокрема ч. 2 ст. 4 Закону України «Про оборону України» покладає на органи державної влади та органи військового управління обов'язки стосовно вжиття заходів для відсічі агресії навіть за неоголошеного стану війни. Розділ IV вказаного Закону навіть встановлює відповідальність за порушеннями законодавства та інших нормативно-правових актів у сфері оборони України [1].

Відповідно, ігноруючи виконання насамперед вимог Закону «Про оборону України» [1] посадові особи органів державної влади та органів військового управління мають бути свідомі того, що їм доведеться нести не лише політичну, а й кримінальну відповідальність.

Однак навіть за покладення на органи державної влади та органи військового управління певних обов'язків стосовно відсічі збройної агресії та оборони українських територій варто звернути увагу на таке.

Згідно із Военною доктриною України «негайне вжиття заходів для відсічі агресії органами військового управління» у контексті ст. 4 Закону України «Про оборону України» [1] означає використання усіх необхідних сил і засобів, форм і способів збройної боротьби, недопущення ескалації та поширення агресії на території України, завдання агресору поразки (втрат) та примушення його до відмови від подальшого застосування воєнної сили з повним відновленням територіальної цілісності і суверенітету України, а також до надання гарантій стосовно відшкодування завданих збитків [7].

Водночас, залишаючи за парламентарями право затверджувати укази Президента про загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостей, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, подання про оголошення стану війни, у країні може бути створена ситуація, коли, з одного боку, військові формування фактично будуть виконувати завдання задля відсічі агресії, аж до самого її знешкодження, а з іншого, – з боку Верховної Ради України не буде прийнято низки необхідних рішень, які б затвердили укази та подання Президента, що спрямовані на вжиття комплексу заходів з оборони України, в т.ч. відсічі збройної агресії та ліквідації збройного конфлікту. Тому актуальним є питання вдосконалення правових механізмів прийняття вищезгаданих рішень, у т.ч. вжиття Збройними Силами України разом з іншими військовими формуваннями воєнних заходів для відсічі агресії на підставі відповідного рішення Президента України не чекаючи оголошення стану війни чи будь-яких рішень парламенту.

Звісно, навряд чи хтось із зарубіжних країн у найближчі роки наважиться повторити військову агресію Російської Федерації відносно України, але наша держава має бути готовою до нових викликів нападу будь-якої країни-агресора, які, насамперед, ставлять під загрозу незалежність України, її територіальну цілісність та суверенітет.

ВИСНОВКИ

Законодавство України чітко визначає обов'язки

Глави держави, які він має виконати у разі збройної агресії проти України або загрози нападу. Це, зокрема, стосується обов'язку прийняття рішення про загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостей, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також про оголошення стану війни, які підлягають схваленню та / або затвердженню Верховною Радою України.

По суті від прийняття Президентом України та схвалення вказаних рішень парламентом може залежати не лише питання безпекового інтересу чи територіальної цілісності України, а навіть питання про існування її як незалежної держави.

Водночас у питаннях забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості мають бути враховані різні сценарії та обставини розвитку ситуацій, що можуть утворюватися у разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну, зокрема випадки можливої недієздатності парламенту або невиконання Президентом України своїх конституційних обов'язків у сфері оборони України. Тому ставити у виключну залежність виконання вказаних рішень Президента України від дієздатності парламенту, як й їх прийняття виключно від Президента України, досить небезпечно.

Це зумовлює необхідність у вдосконаленні правових механізмів прийняття рішень про загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостей, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також про оголошення стану війни у разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну. Зокрема, у сучасних умовах доцільно на законодавчому рівні визначити, що у разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну Президент України приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостей, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, подає його Верховній Раді України на схвалення чи затвердження, а також вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни. Водночас органи державної влади та органи військового управління, не чекаючи схвалення або затвердження таких рішень Верховною Радою України, на підставі прийнятих рішень Президента України вживають заходів для відсічі військової агресії, у т.ч. вживають заходів стосовно початку та ведення воєнних дій. Крім того, такі новели доцільно ввести із одночасним встановленням кримінальної відповідальності за порушення присяги на вірність Українському народу Президентом України, що як наслідок призвело до зміни конституційного ладу держави у спосіб, не передбачений Конституцією України, невизнання агресії ворога в умовах фактичного стану війни або збройного конфлікту, окупації території держави, її анексії, саботажу міжнародної підтримки оборонної політики України тощо. Це доречно реалізувати шляхом доповнення об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 111 Кримінального кодексу України (державна зрада), діяннями осіб, уповноваженими на ви-

конання функцій держави, щодо невиконання ними присяги на вірність Українському народу, що призвело до зазначених вище наслідків.

І навпаки, – у разі ухилення Президентом України від виконання своїх прямих обов'язків у сфері оборони держави або невизнання ним агресії ворога в умовах стану війни або збройного конфлікту, окупації території держави, її анексії, саботажу міжнародної підтримки оборонної політики України тощо, мають бути передбаченні правові механізми прийняття та виконання рішень про загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України не зважаючи на бездіяльність Президента України. Тому на законодавчому рівні має бути передбачена особлива (скорочена) процедура усунення Президента України з поста (імпичмент) у разі усунення ним від виконання своїх обов'язків у сфері оборони України, зокрема його бездіяльності щодо відсічі військової агресії.

Список використаних джерел

1. Про оборону України. Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. Відомості Верховної Ради України від 03.03.1992 – 1992 р., № 9, ст. 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.

2. Визначення агресії: Резолюція від 14.12.1974 р. № 995_001-74. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74

3. Про боротьбу за звільнення України. Декларація від 20.03.2014 № 1139-VII. Відомості Верховної Ради України від 11.04.2014 – 2014 р., № 15, стор. 1107, ст. 580. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1139-18>

4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. Відомості Верховної Ради України від 27.06.2014 – 2014 р., № 26, стор. 2172, ст. 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>

5. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором. Постанова від 27.01.2015 № 129-VIII. Відомості Верховної Ради України від 06.03.2015 – 2015 р., № 10, стор. 596, ст. 68. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19>

6. Про Заяву Верховної Ради України "Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків". Постанова від 21.04.2015 № 337-VIII. Відомості Верховної Ради України від 29.05.2015 – 2015 р., № 22, стор. 1219, ст. 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-19>

7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 р. "Про нову редакцію Воєнної доктрини України". Указ від 24.09.2015 № 555/2015. Офіційний вісник України від 09.10.2015 – 2015 р., № 78, стор. 38, ст. 2592, код акта 78728/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 р. "Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України". Указ від 14.04.2014 № 405/2014. Офіційний вісник Президента України від 14.04.2014 – 2014 р., № 14, стор. 3, ст. 745. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2014>

9. Про боротьбу з тероризмом. Закон України від

20.03.2003 № 638-IV. Відомості Верховної Ради України від 20.06.2003 – 2003 р., № 25, ст. 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

10. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. Закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII. Відомості Верховної Ради України від 09.03.2018 – 2018 р., № 10, стор. 67, ст. 54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19>

11. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Офіційний вісник України від 01.10.2010 – 2010 р. № 72/1. Спеціальний випуск, стор. 15, ст. 2598. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

12. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки. Український тиждень. 2014. № 42 (362) 17. С. 28–42. (Війна 2014 року. Спецпроект). URL: https://i.tyzhden.ua/content/photoalbum/2014/10_2014/17/26-42.pdf

13. Порошенко пояснив, чому не хоче воєнного стану. Українська правда. Випуск від 22 липня 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/07/22/7032715/>

14. Про Регламент Верховної Ради України. Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. Відомості Верховної Ради України від 16.04.2010 – 2010 р., № 14, / № 14-15; № 16-17. стор. 412, ст. 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>

References

1. On the defense of Ukraine. Law of Ukraine of 06.12.1991 No. 1932-XII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine of 03.03.1992 - 1992, No. 9, Art. 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> (in Ukrainian).

2. Definition of aggression: Resolution of December 14, 1974, No. 995_001-74. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74 (in Ukrainian).

3. On the fight for the liberation of Ukraine. Declaration of March 20, 2014 No. 1139-VII. Verkhovna Rada of Ukraine Information of April 11, 2014 - 2014, No 15, p. 1107, Art. 580. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1139-18> (in Ukrainian).

4. On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine. Law of Ukraine dated April 15, 2014 No. 1207-VII. Verkhovna Rada of Ukraine Information of June 27, 2014 – 2014, No. 26, p. 2172, Art. 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (in Ukrainian).

5. On the Appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine to the United Nations, the European Parliament, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the NATO Parliamentary Assembly, the OSCE Parliamentary Assembly, the GUAM Parliamentary Assembly, the national parliaments of the states of the world for the recognition of the Russian Federation as an aggressor state. Resolution No. 129-VIII of January 27, 2015. Verkhovna Rada of Ukraine Information of 06.03.2015 – 2015, No 10, p. 596, Art. 68. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19> (in Ukrainian).

6. On the Statement of The Verkhovna Rada of Ukraine "On Repression of the Armed Aggression of the Russian Federation and Overcoming its Consequences". Art. 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-19> (in Ukrainian).

7. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 2, 2015 "On the new version of the Military Doctrine of Ukraine" Decree No. 555/2015 of September 24, 2015. Official Bulletin of Ukraine of 09.10.2015 - 2015, № 78, p. 38, Art. 2592, Act code 78728/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (in Ukrainian).

8. On the decision of the National Security and Defense Council of April 13, 2014 "On urgent measures to overcome the terrorist threat and preserve the territorial integrity of

Ukraine". Decree No. 405/2014 of 14.04.2014. *Official Journal of the President of Ukraine of 14.04.2014 - 2014*, No 14, p. 3, Art. 745. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2014> (in Ukrainian).

9. On the fight against terrorism. Law of Ukraine of 20.03.2003 No. 638-IV. *Verkhovna Rada of Ukraine Information of June 20, 2003 – 2003*, No. 25, Art. 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (in Ukrainian).

10. On the peculiarities of the state policy on securing the state sovereignty of Ukraine in the temporarily occupied territories in Donetsk and Luhansk regions. Law of Ukraine from January 18, 2018 № 2268-VIII. *Verkhovna Rada of Ukraine Information of 09.03.2018 - 2018*, No 10, p. 67, Art. 54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19> (in Ukrainian).

11. The Constitution of Ukraine of June 28, 1996 No. 254k / 96-BP. *Official Bulletin of Ukraine, 01.10.2010 – 2010*. № 72/1.

Special issue, p. 15, Art. 2598. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian).

12. The Russo-Ukrainian War of 2014: Causes, Currents and Political and Legal Assessments // *Ukrainian Week*. - № 42 (362) 17. pp. 28–42. (War of 2014. Special project). URL: https://i.tyzhden.ua/content/photoalbum/2014/10_2014/17/26-42.pdf (in Ukrainian).

13. Poroshenko explained why he did not want martial law. *Ukrainian Pravda*. Issue of July 22, 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/07/22/7032715/> (in Ukrainian).

14. On the Regulation of the Verkhovna Rada of Ukraine. Law of Ukraine dated 10.02.2010 № 1861-VI. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine dated 16.04.2010 – 2010*, № 14 / № 14-15; No. 16-17. P. 412, Art. 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> (in Ukrainian).